

Nr 8.

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avveckling av statens sekundärlånefond för jordbrukare m. m.

I en till riksdagen den 19 januari 1951 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 23, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att *dels* medgiva, att statens sekundärlånefond för jordbrukare må avvecklas vid utgången av budgetåret 1950/51, *dels ock* å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln till Ersättning till Sveriges allmänna hypoteksbank för förvaltningen av statens sekundärlånefond för jordbrukare m. m. anvisa ett förslagsanslag av 30 000 kronor.

Inledning.

I sitt den 8 oktober 1934 (SOU 1934: 37) avgivna betänkande föreslog jordbrukskreditutredningen att en särskild lånefond, benämnd statens sekundärlånefond för jordbrukare, skulle inrättas, ur vilken sekundärlån mot säkerhet av inteckning i jordegendom skulle utlämnas. Syftet härmed var att under då rådande jordbrukskris bereda jordbrukarna möjlighet att erhålla sekundärkrediter på gynnsammare villkor än som normalt kunde erhållas i enskilda kreditinrättningar.

I huvudsaklig överensstämmelse med betänkandet framlade därefter Kungl. Maj:t i proposition nr 187 till 1935 års riksdag förslag om inrättande av nämnda lånefond. Riksdagen (r. skr. 244/1935) biföll propositionen.

Riksdagens revisorer uttalade i sin berättelse till 1949 års riksdag, § 29, att ifrågavarande fond snarast borde avvecklas. Till stöd härför åberopades bland annat, att den hjälpaktion, som åsyftats med den statliga sekundärkrediten, numera helt genomförts och att denna kredit under de senaste åren tagits i anspråk endast i ringa utsträckning. I anslutning härtill erinrade revisorerna om den utvidgning av det statliga kreditstödet till jordbruket, som skett från och med den 1 juli 1948 dels i samband med den då genomförda organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering och dels genom de då gjorda ändringarna i bestämmelserna om den sociala jordbrukskreditgivningen.

I utlåtande nr 143/1949 över revisorernas berättelse hemställde statsutskottet under punkten 20:o), att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville överväga åtgärder för att avveckla den verksamhet som bedrevs med anlitande av medel från statens sekundärlånefond för jordbrukare. Riksdagen beslöt i överensstämmelse med vad utskottet hemställt (r. skr. nr 262/1949).

Med anledning av vad sålunda förekommit uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 16 december 1949 åt lantbruksstyrelsen att verkställa utredning i ämnet och att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Härefter har lantbruksstyrelsen — efter samråd med Sveriges allmänna hypoteksbank, Svenska jordbrukskreditkassan och Svenska sparbanksföreningen — i skrivelse den 23 november 1950 framlagt förslag angående avveckling av ifrågavarande låneverksamhet. Över förslaget ha remissutlåtanden avgivits av ett flertal myndigheter och sammanslutningar.

Gällande bestämmelser.

De bestämmelser, som nu gälla för statens sekundärlånefond för jordbrukare, återfinnas i kungörelsen nr 276/1935, med däri genom kungörelserna nr 391/1938 och nr 354/1940 vidtagna ändringar. Enligt dessa bestämmelser må lån från fonden beviljas till högst 75 procent av vederbörande jordegendoms belåningsvärde. Till minst det belopp, till vilket lånet beviljas, skall finnas inteckning eller inteckningar liggande inom tre fjärdedelar av egendomens belåningsvärde.

Sekundärlån förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot. Denna fastställes av Kungl. Maj:t och får ej understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en halv procent. Räntan har sedan budgetåret 1942/43 utgjort 4 procent.

Lånens löptid uppgick ursprungligen till 20 år. Enligt medgivande av Kungl. Maj:t den 7 mars 1941 kan dock amorteringstiden utsträckas till högst 30 år. Lånen äro bundna från långivarens sida. Låntagaren äger däremot rätt att när som helst göra extra avbetalningar eller helt inlösa lånet.

Sekundärlånefonden förvaltas av riksgäldskontoret, som har att på anfordran utbetala för lånerörelsen erforderliga medel.

Lånerörelsen handhaves för statens räkning av lånenämnden för sekundär jordbrukskredit. Denna består av fem ledamöter. Av dessa förordnas två av Kungl. Maj:t, en av fullmäktige i riksgäldskontoret samt en av vardera styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank och styrelsen för Svenska jordbrukskreditkassan. Under nämndens ledning och tillsyn besörja låneförmedlare utlåningen från fonden och vården av de utlämnade lånen. Såsom låneförmedlare äger nämnden anlita hypoteksföreningar och centralkassor för jordbrukskredit samt de ytterligare kreditinrättningar, som Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma. I enlighet härmed ha genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t ett mindre antal sparbanker erhållit tillstånd att vara låneförmedlare. Låneförmedlares styrelse äger att — under iakttagande av gällande föreskrifter och i vederbörlig ordning meddelade anvisningar — besluta angående utlåningen. I låneförmedlares behandling av ärenden rörande fonden skall såsom ledamot delta ett av Kungl. Maj:t förordnat ombud för statsverket. Mot ombudets bestridande må lån icke beviljas.

Beviljade lånebelopp utlämnas av låneförmedlaren, vilken av nämnden tillhandahålles erforderliga medel i mån av behov och tillgång. Så länge någon del av lån utestår ogulden, skall låneförmedlaren, där nämnden ej annat bestämmer, handhava vården av lånet.

Nämndens räkenskaper och förvaltning skola årligen granskas av tre revisorer. Av dessa utses två av Kungl. Maj:t och en av fullmäktige i riksgäldskontoret. Låneförmedlarnas i fondens ärenden förda räkenskaper samt deras förvaltning av sagda ärenden skola årligen granskas av de revisorer, som utsetts för motsvarande granskning rörande låneförmedlarnas egna ärenden. I den sekundärlånefonden berörande revisionen hos varje låneförmedlare skall jämväl deltaga en av Kungl. Maj:t förordnad revisor.

Låneverksamhetens omfattning m. m.

Såsom kapital för ifrågavarande fond ha anvisats anslag å sammanlagt 53 000 000 kronor, varav 1 000 000 kronor för budgetåret 1946/47. Efter nämnda budgetår har fonden icke tillförts något kapital.

Alltsedan fonden inrättades har vidare årligen under nionde huvudtiteln anvisats ett särskilt förslagsanslag till förvaltningsbidrag åt förmedlare av lån från densamma. För innevarande budgetår är detta upptaget med 52 000 kronor. Förutom förvaltningsbidrag utgå från anslaget ersättningar till ledamöterna i nämnden, låneförmedlare, statsombud och revisorer hos låneförmedlare. I detta sammanhang må dessutom erinras om att enligt avtal den 3 juni 1948 mellan lånenämnden och Sveriges allmänna hypoteksbank, vilket avtal godkänts av Kungl. Maj:t den 30 juni 1948, banken skall ombesörja kansligöromålen hos nämnden mot en ersättning av 13 000 kronor för år jämte vad banken utgivit för vissa resor. Även denna ersättning bestrides från berörda anslag.

Under år 1950 utlämnades 50 lån till ett sammanlagt belopp av 125 450 kronor.

Vid utgången av budgetåret 1949/50 stod ett belopp av i runt tal 15 470 000 kronor till förfogande för utlämnande av lån från sekundärlånefonden. Summan av utestående lån från fonden var i början av år 1950 cirka 11 900 000 kronor. För närvarande uppgår emellertid denna summa till omkring 10 000 000 kronor. Minskningen beror huvudsakligen på att ett stort antal sekundärlån slutbetalats i förtid. Av nyssnämnda belopp 10 000 000 kronor utgöras cirka 150 000 kronor av lån utlämnade av sparbanker och ungefär 200 000 kronor av lån från jordbrukskreditkassor. I fråga om övriga lån eller sålunda de ojämförligt flesta ha hypoteksför-
eningar fungerat såsom låneförmedlare.

Lantbruksstyrelsens förslag.

I anslutning till vad riksdagens revisorer anfört framhåller lantbruksstyrelsen, att syftet med de statliga sekundärlånen numera uppnåtts. Den sanering av 1930-talets olämpliga jordbrukskrediter, som därmed efter-

sträfvats, kan nämligen i stort sett anses vara genomförd. Styrelsen anser ej heller i övrigt några särskilda omständigheter föreligga, som kunna motivera att fonden skall bibehållas. Det förhållandet, att långivningen ur fonden avsevärt nedgått oaktat lånen utlämnas mot bunden ränta, pekar tvärtom på att fonden förlorat sin betydelse. Orsaken härtill torde enligt styrelsen vara de rådande jämförelsevis goda konjunkturerna inom jordbruket men även i hög grad den omständigheten, att hypoteksföreningar, jordbrukskreditkassor och sparbanker sedan länge bevilja lån mot lägre ränta än den som gäller för de statliga sekundärlånen. Man har även vid nyssnämnda kreditinrättningar i stor utsträckning frångått att lägga taxeringsvärdena såsom grund för kreditgivningen och använder i stället ett efter egna värderingar beräknat fastighetsvärde. Till följd därav har den övre belåningsgränsen höjts så, att lån kunna erhållas intill ungefär samma gräns som den, vilken gäller för de statliga sekundärlånen. Till en del torde även det nya statliga garantilånesystemet ha medverkat till att antalet statliga sekundärlån nedgått under de senaste åren. Styrelsen framhåller dock samtidigt att kretsen av jordbrukare, som kunna erhålla de sistnämnda lånen, är större än kretsen av dem som kunna erhålla garantilån.

Med hänsyn till det anförda finner styrelsen något verkligt behov av statens sekundärlånefond icke föreligga. Detta gäller oavsett om ränte- och lånevillkoren förändras på sätt exempelvis sociala jordbrukskreditutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1947: 82), nämligen att räntan anknytes till den fria marknadens ränta å sekundärlån och den övre belåningsgränsen höjes. Styrelsen föreslår därför, att fonden skall avvecklas med början den 1 juli 1951.

Beträffande tillvägagångssättet vid en avveckling av fonden uttalar styrelsen till en början, att värden av de utestående lånen, däri inbegripet förvaringen av de för lånen lämnade skuldförbindelserna och säkerheterna, bör handhavas av de nu såsom låneförmedlare anlidade kreditinrättningarna tills lånen slutamorterats. Vidare behöves enligt styrelsens mening även under avvecklingen av verksamheten ett centralt organ. Detta bör fullgöra de uppgifter i avseende å förvaltningen av de utestående lånen, som nu handhavas av lånenämnden. I huvudsak rör det sig härvid om tillstånd till relaxering av inteckningar, anstånd med inbetalningar m. m. Styrelsen anser det kunna ifrågasättas, om lånenämnden behöver bibehållas för dessa relativt begränsade uppgifter. Den har därför undersökt möjligheterna att förlägga dessa uppgifter på annat håll. Härvid har styrelsen i första hand vänt sig till riksgäldskontoret. Detta ämbetsverk har meddelat, att det icke ville ställa sig avvisande gentemot uppdraget men att det icke kunde åtaga sig några nya arbetsuppgifter inom ramen för gällande personalplan. Från riksbanken, som jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1948 redan anförtrots vissa uppdrag av liknande slag, har under hand inhämtats, att banken visserligen i och för sig icke skulle ha något emot att handha avvecklingen av sekundärlånefonden men att ett dylikt uppdrag skulle medföra vissa

kostnader för statsverket. Eftersom Sveriges hypoteksbank sedan den 1 september 1948 mot viss ersättning ombesörjer lånenämndens kansligöromål, har styrelsen även vänt sig till nämnda bank. Denna har därvid förklarat sig villig att vid en avveckling av sekundärlånefonden övertaga lånenämndens arbetsuppgifter mot en ersättning, som sannolikt skulle komma att understiga vad banken för närvarande uppbär. Med hänsyn till hypoteksbankens allmänna förtroget med förhållandena inom sekundärlåneverksamheten samt dess sakkunskap på jordbrukskreditens område över huvud taget måste banken enligt styrelsens mening anses väl skickad att ombesörja fondens avveckling. Det betydande statliga inflytandet i bankens styrelse kan anses utgöra en tillräcklig garanti för att uppdraget skall komma att handhavas under iakttagande av det allmännas intresse. Då dessutom enligt från riksbanken inhämtad uppgift kostnaderna för statsverket med riksbanken som avvecklingsorgan sannolikt icke skulle komma att understiga det ersättningsbelopp, som hypoteksbanken kan komma att betinga sig, förordar styrelsen att avvecklingsuppdraget skall anförtros åt sistnämnda bank.

Sammanfattningsvis föreslår sålunda styrelsen, att statens sekundärlånefond skall avvecklas från och med utgången av juni månad 1951 och att Sveriges allmänna hypoteksbank skall erhålla i uppdrag att under avvecklingsperioden fullgöra lånenämndens funktioner. Styrelsen uttalar tillika, att närmare bestämmelser för avvecklingsförfarandet lämpligen böra uppgöras av lånenämnden. Denna bör även ha att upprätta förslag till överenskommelse med hypoteksbanken i ersättningsfrågan. Ifrågavarande överenskommelse ävensom nyssnämnda bestämmelser böra enligt styrelsen fastställas av Kungl. Maj:t.

Yttrandena.

Samtliga remissinstanser tillstyrka lantbruksstyrelsens förslag eller lämna detsamma utan erinran.

Beträffande innehållet i yttrandena får utskottet i huvudsak hänvisa till den redogörelse som lämnats å s. 8—11 i propositionen. Här torde endast få anföras följande.

Lånenämnden för sekundär jordbrukskredit uttalar bland annat, att revisionen av hypoteksbankens och låneförmedlarnas räkenskaper och förvaltning från och med år 1951 bör kunna omhändervivas av bankens respektive låneförmedlarnas egna revisorer. De av Kungl. Maj:t förordnade revisorerna skulle sålunda kunna entledigas, sedan revisionen av 1950 års förvaltning slutförts. Enligt nämndens mening kunna även de ombud för statsverket, vilka Kungl. Maj:t förordnat att delta i ärenden rörande sekundärlånefonden, entledigas från och med den 1 juli 1951.

Styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank anför bland annat, att ban-

ken, därest beslut fattas om sekundärlånefondens avveckling, är villig att åta sig sekundärlånenämndens arbetsuppgifter under avvecklingsperioden samt att fortfarande ombesörja kansligöromålen. Rörande den gottgörelse som banken bör erhålla för avvecklingsuppdraget framhåller bankstyrelsen, att den utgår från att ersättning till låneförmedlare skall lämnas enligt samma grunder som hittills, nämligen med 0,2 procent av de vid utgången av nästföregående kalenderår hos låneförmedlaren redovisade låntagarnas sammanlagda kapitalskuld till sekundärlånefonden. Då summan av utestående lån från fonden för närvarande uppgår till cirka 10 000 000 kronor, beräknas ersättningen till låneförmedlarna till omkring 20 000 kronor. Med hänsyn till vissa angivna omständigheter erbjuder sig hypoteksbanken att åta sig ifrågavarande uppdrag mot en ersättning av tills vidare 10 000 kronor för år. Styrelsen beräknar sålunda den sammanlagda årliga kostnaden för lånens förvaltning till 30 000 kronor. Samtidigt framhålles emellertid, att denna kostnad kommer att minska efter hand som summan av utestående lån nedgår. Slutligen anför styrelsen, att den föreslagna ersättningen till banken bör utgå till dess nyssnämnda summa understiger 5 000 000 kronor. Därefter böra förhandlingar upptagas om en reducering av ersättningen.

Departementschefen.

Departementschefen har anfört följande.

»Vad i ärendet anförts torde visa, att statens sekundärlånefond för jordbrukare numera fyllt sitt ändamål. Den hjälpaktion till stöd för jordbrukarna, som ursprungligen föranledde fondens inrättande, torde sålunda få anses vara helt genomförd. Att så är fallet framgår bland annat därav, att utlåningen från fonden under de senaste åren alltmera minskat i omfattning. Under år 1950 uppgick den sålunda blott till omkring 125 000 kronor. I detta sammanhang vill jag även erinra om den utvidgning av jordbrukets kreditmöjligheter, som genomfördes vid 1948 års riksdag i samband med besluten om organisationen av jordbrukets rationalisering och om den sociala jordbrukskreditgivningen. Jag ansluter mig alltså till den i ärendet enhälligt uttalade uppfattningen, att ifrågavarande fond bör avvecklas vid utgången av innevarande budgetår.

Lån ur ifrågavarande fond torde alltså icke böra beviljas efter utgången av innevarande budgetår. Dock bör fonden även efter sagda tidpunkt få användas för utbetalande av lån, som beviljats dessförinnan. Behållningen å fonden ävensom inflytande amorteringar böra tillföras riksgäldskontoret.

Vad härefter angår det närmare tillvägagångssättet vid fondens avveckling kan jag i likhet med remissmyndigheterna biträda lantbruksstyrelsens förslag i detta hänseende. Jag finner det sålunda lämpligt, att Sveriges allmänna hypoteksbank skall erhålla i uppdrag att handha avvecklingen av fonden. Härför talar främst denna banks allmänna förtroendet med för-

hållandena inom sekundärlåneverksamheten samt dess sakkunskap på jordbrukskreditens område över huvud taget. Såsom statskontoret uttalat bör dock banken i ärenden av större vikt samråda med någon statlig myndighet. Lämpligast synes vara att sådant samråd får ske med lantbruksstyrelsen. I övrigt torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag från lånenämnden för sekundär jordbrukskredit, utfärda närmare bestämmelser rörande avvecklingsförfarandet och därmed sammanhängande spörsmål.

Såsom framgår av det föregående har hypoteksbanken begärt en årlig ersättning å tills vidare 10 000 kronor för ifrågavarande uppdrag. Denna ersättning synes skälig. Jag har icke heller något att invända mot bankens förslag, att ersättningen till låneförmedlarna under avvecklingstiden skall utgå enligt samma grunder som hittills, eller med 0,2 procent av de vid utgången av nästföregående kalenderår hos låneförmedlarna redovisade låntagarnas sammanlagda kapitalskuld till sekundärlånefonden. Då summan av utestående lån från fonden för närvarande uppgår till omkring 10 000 000 kronor, skulle ersättningen till låneförmedlarna komma att uppgå till cirka 20 000 kronor under nästa budgetår. Sammanlagt skulle alltså för nu angivna ändamål under budgetåret 1951/52 behövas ett belopp å (10 000 + 20 000 =) 30 000 kronor. Detta belopp bör upptagas i riksstaten i form av ett särskilt anslag, benämnt Ersättning till Sveriges allmänna hypoteksbank för förvaltningen av statens sekundärlånefond för jordbrukare m. m. Med hänsyn till svårigheten att nu exakt beräkna medelsbehovet till ersättning åt låneförmedlarna bör anslaget givas karaktär av förslagsanslag.

Vid bifall till vad jag i det föregående förordat komma de arbetsuppgifter, som nu åligga lånenämnden för sekundär jordbrukskredit, att under avvecklingstiden övertagas av förut omförmälda bank. I betraktande härav torde det, såsom nämnden även själv uttalat, icke föreligga någon anledning att bibehålla nämnden efter den 1 juli 1951. Dess verksamhet torde alltså kunna upphöra sagda dag. Såsom nämnden vidare anfört, torde ej heller de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna och ombuden vara erforderliga under fondens avveckling. Jag torde emellertid få ånyo anmäla nu berörda frågor för Kungl. Maj:t, sedan riksdagen fattat beslut i ärendet.»

Utskottet.

Utskottet biträder Kungl. Maj:ts förslag, att statens sekundärlånefond för jordbrukare skall avvecklas vid utgången av innevarande budgetår. I fråga om sättet för fondens avveckling finner utskottet jämväl, att Kungl. Maj:ts framställning innebär en ändamålsenlig anordning. Utskottet tillstyrker således, att den verksamhet, som bedrivs av lånenämnden för sekundär jordbrukskredit, skall upphöra den 1 juli 1951 samt att Sveriges allmänna hypoteksbank skall erhålla i uppdrag att handha avvecklingen av fonden och därvid fullgöra de funktioner, vilka för närvarande åligga lånenämnden. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter i ämnet.

Vad angår frågan om ersättning till hypoteksbanken och låneförmedlarna

under avvecklingstiden har utskottet icke något att erinra mot de framlagda anslagsberäkningarna. Utskottet har ej heller i övrigt funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts framställning.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

1) medgiva, att statens sekundärlånefond för jordbrukare avvecklas vid utgången av budgetåret 1950/51;

2) å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln till *Ersättning till Sveriges allmänna hypoteksbank för förvaltningen av statens sekundärlånefond för jordbrukare m. m.* anvisa ett förslagsanlag av 30 000 kronor.

Stockholm den 10 april 1951.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Alfred Andersson, Svedberg, Näslund*, Jon Jonsson, Bror Nilsson*, Hjalmar Nilsson, Mossberger*, Herbert Hermansson* och Eskilsson*; samt

från a n d r a kammaren: herrar Andersson i Tungelsta, Gustafson i Dädesjö*, Antby, Andersson i Hyssna, Hæggbloom, Jonsson i Järvsand*, Ahlsten*, Svensson i Vä*, Lindström och Andersson i Långviksmon*.

* Ej närvarande vid justeringen.